

УДК 368:336.02

ФІНАНСИ, БАНКІВСЬКА СПРАВА ТА СТРАХУВАННЯ

Вдовенко Лариса Олександрівна
доктор економічних наук, професор
Вінницький національний аграрний університет
Vdovenko Larysa
Doctor of Economics, Professor
Vinnitsa National Agrarian University
ORCID: 0000-0002-6283-2385

Черненко Ольга Сергіївна
кандидат економічних наук, старший науковий співробітник
Національний науковий центр «Інститут аграрної економіки»
Chernenko Olha
Candidate of Economic Sciences, Senior Researcher
National Scientific Center “Institute of Agrarian Economy”
ORCID: 0000-0001-5727-3139

Лісовська Вероніка Юріївна
магістр
Вінницького національного аграрного університету
Lisovska Veronika
M.Sc
Vinnitsa National Agrarian University

DOI: 10.25313/2520-2294-2024-8-10191

ФІНАНСОВА СПРОМОЖНІСТЬ СТРАХОВИКІВ В УМОВАХ РЕАЛІЙ СЬОГОДЕННЯ

FINANCIAL CAPACITY OF INSURERS UNDER THE CONDITIONS OF TODAY'S REALITIES

Анотація. Вступ. В умовах реалій сьогодення страховий ринок України функціонує за нестабільного економічного середовища, що позначилось на зниженні активності страховиків, загостренні конкуренції між ними та відображається на їх фінансовій спроможності та взаємовідносинах із споживачами страхових послуг.

Мета. Метою дослідження є оцінка діяльності страховиків та виявлення проблем страхової діяльності в умовах реалій сьогодення.

Матеріали і методи. Матеріалами дослідження є: нормативно-правове забезпечення регулювання діяльності страхових компаній; праці дослідників у сфері страхових відносин та огляд страхового ринку України. В процесі здійснення дослідження було використано наступні наукові методи: теоретичного узагальнення та групування; аналізу та синтезу; логічного узагальнення результатів.

Результати. У науковій статті проаналізовано сучасний стан страхового ринку України, визначено рейтинг страхових компаній за основними показниками, окреслено існуючі проблеми в їх діяльності. Зроблено висновки, що нестабільне економічне середовище функціонування негативно позначається на фінансовій спроможності страховиків, тому конкурентоспроможними залишаються ініціативні на запровадження новітніх страхових продуктів із прийнятною ціновою політикою.

Перспективи. В подальших наукових дослідженнях пропонується зосередити увагу на результативній діяльності страховиків на ринку за рахунок ефективного використання власних коштів, зростання обсягу зібраних страхових премій та загалом підвищення довіри населення в післявоєнний період відновлення економіки та страхового ринку зокрема.

Ключові слова: страхування, страховики, страхова діяльність, страховий ринок, страхові виплати, страхова премія, фінансова спроможність.

Summary. Introduction. In the conditions of real formation, the insurance market of Ukraine functions in an unstable economic environment, which affected the decrease in the activity of insurers, intensified competition between them and reflected in their financial efficiency and relationships with consumers of insurance services.

Goal. The purpose of the study is to evaluate the activity of insurers and identify the problems of insurance activity in the conditions of today's realities.

Materials and methods. The research materials are: normative and legal support for the regulation of the activities of insurance companies; the work of researchers in the field of insurance relations and an overview of the insurance market of Ukraine. The following scientific methods were used in the research process: theoretical generalization and grouping; analysis and synthesis; logical generalization of the results.

The results. The scientific article analyzes the current state of the insurance market of Ukraine, determines the rating of insurance companies according to the main indicators, and identifies existing problems in their activities. It was concluded that the unstable functioning of the economic environment has a negative impact on the financial efficiency of insurers, therefore, initiatives to introduce the latest insurance products with an accepted pricing policy remain competitive.

Prospects. In further scientific research, it is proposed to focus attention on the results of the activities of insurers due to the effective use of their own funds, an increase in the volume of collected insurance premiums and, in general, an increase in the confidence of the public market in the post-war period of recovery of the economy and the insurance market.

Key words: insurance, insurers, insurance activity, insurance market, insurance payments, insurance premium, financial capacity.

Постановка проблеми. В умовах економічних викликів сьогодення зростає роль та значення інституту страхування як основи страхового захисту інтересів економічних суб'єктів ринку. Страховий ринок України функціонує в умовах нестабільного економічного середовища, що має безпосередній вплив на фінансову спроможність страховиків та їх відносини із споживачами страхових послуг.

Саме для цього необхідно організувати максимально ефективне функціонування страхового ринку, який є важливим складником фінансово-економічної безпеки і сфокусований на своєчасне виявлення і запобігання зовнішнім та внутрішнім загрозам, забезпечення захисту фінансових інтересів та зростання добробуту держави [1, с. 123].

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

Проблеми страхування та страхового ринку висвітлюють в своїх працях вітчизняні вчені: Базилевич В. Д. [2] розглядає актуальні проблеми теорії та практики страхування в умовах ринкової економіки: зосереджується на основних видах страхування, проблемах страхування інвестицій, розглядає систему показників ефективності діяльності страховиків; Журавка О. С. [3] розглядає актуальні питання процесу управління страховим портфелем вітчизняних страхових компаній в умовах динамічного та непередбачуваного економічного середовища; Клапків Ю. М. [4] висвітлює нові підходи до обґрунтування теоретико-методологічних засад формування ринку страхових послуг; Осадець С. С. [5] з позицій теорії і практики страхової справи в умовах ринкової економіки і з урахуванням специфіки її формування в Україні розглядає значний комплекс питань, пов'язаних із функціонуванням страхового ринку та інші. Разом з тим, актуальним залишається питання забезпечення фінансової спроможності страховиків в цих складних умовах для економіки країни та активізації страхової діяльності в перспективі.

Постановка завдання. Метою статті є оцінка діяльності страховиків та виявлення проблем страхової діяльності в умовах реалій сьогодення.

Виклад основного матеріалу дослідження.

Основа системи правового регулювання страхової діяльності становить Закон України «Про страхування» [6], який визначив принципи державної монополізації та державного нагляду за страховою діяльністю. Відповідно до ст. 1 Закону України «Про страхування» [6], страхування — вид цивільно-правових відносин щодо захисту майнових інтересів фізичних осіб та юридичних осіб у разі настання певних подій (страхових випадків), визначених договором страхування або чинним законодавством, за рахунок грошових фондів, що формуються шляхом сплати фізичними особами та юридичними особами страхових платежів (страхових внесків, страхових премій) та доходів від розміщення коштів цих фондів. Під страховою діяльністю потрібно розуміти врегульовану нормами права господарську діяльність страховиків з надання страхових послуг за рахунок сформованих страхових фондів, що здійснюється на підставі ліцензії, як правило, з метою отримання прибутку.

Ефективність діяльності страхової компанії істотно залежить від його здатності всесторонньо оцінювати та здійснювати цілеспрямоване планування своїх економічних показників. Для якісного виконання таких функцій використання вже існуючих методів не завжди є достатнім, через їх загальність, складність, необхідність адаптації, а також постійних змін, зокрема, у зв'язку з динамічністю зовнішнього середовища. Ефективність діяльності будь-якої страхової компанії та його економічне становище обумовлюється результатами її діяльності, а стабільний фінансовий стан — наявністю необхідних фінансових ресурсів (капіталу), ефективного їх використання для забезпечення нормальної комерційної діяльності [7].

Нестабільне економічне середовище функціонування фінансових установ в умовах воєнного стану в Україні позначилось і на діяльності страховиків зниженням їх активності через загострення конкурентного середовища та погіршення соціально-економічного становища населення. Аналізуючи діяльність страхового ринку України, слід відмітити тенденцію скорочення кількості страхових компаній більш як в 3 рази (з 284 в 2018 р. до 86 в 2023 р.), що пов'язано із високою конкуренцією та посиленням нагляду з боку регулятора (рис. 1).

Аналіз діяльності страховиків до повномасштабного вторгнення росії показав наступне.

У IV кварталі 2021 року страхування життя помірно зростало: обсяги зібраних страхових премій та активів збільшилися, а обсяги виплат збільшилися майже на 20%. За результатами кварталу діяльність страховиків життя була прибутковою, вони активно інвестували, переважно в державні цінні папери. Попри збиток в останні три місяці, ризикове страхування залишилося прибутковим за результатами 2021 року. Ризикові страховики зменшили резерви, тому коефіцієнти збитковості та ефективності діяльності знизилися. Впродовж IV кварталу 2021 р. обсяги активів, валових премій і виплат ризикового страхування — зменшилися, переважно через неподання звітності низкою установ та виключення з реєстру. Частка страхових премій із добровільного страхування зростає за квартал із 70% до 76%. Автострахування (КАСКО, ОСЦПВ і «Зелена картка») та особисте страхування (медичне та життя) традиційно були найбільшими за обсягом отриманих премій... Помірне зниження збитковості обов'язкових видів страхування відбулося за рахунок зменшення резервів. Страховики життя нарощували інвестиційні доходи впродовж усього 2021 року. Доходи від інвестування в державні цінні папери надалі зроста-

ли, тоді як доходи від депозитів суттєво зменшилися й становили 0,5% від страхових резервів. Станом на 01 січня 2022 року принаймні один із двох нормативів платоспроможності порушували лише чотири страховики [9].

Повномасштабне вторгнення росії наприкінці лютого значно ускладнило умови роботи надавачів небанківських фінансових послуг. Фінансова спроможність страховиків в умовах реалій сьогодення залежить від якості та структури їх активів і запасу капіталу у період до повномасштабного вторгнення.

Динаміка обсягів активів страховиків на ринку страхових послуг засвідчила зростання в 1,2 рази обсягів активів страхових компаній (з 63493 млн. грн. 2018 р. до 74300 млн. грн в 2023 р.) (рис. 2).

Успішна діяльність страховиків на страховому ринку залежить від ефективного використання власних коштів, зростання обсягу зібраних страхових премій за рахунок підвищення довіри до них та зміцнення їх фінансової спроможності.

Оцінюючи показники діяльності страховиків впродовж 2018–2023 рр. слід відмітити, що кількість укладених договорів в 1,7 рази зростає впродовж 2018–2021 рр. (з 77495 тис. до 131652 тис.), в подальшому спостерігаємо їх скорочення (з 131652 тис. в 2021 р. до 73353 тис. в 2023 р.) в 1,8 рази. Щодо валових страхових премій страховиків: в 2023 р. їх обсяг зменшився в 1,4 рази і становив 34141 млн. грн. Валові страхові виплати за цей же період відповідно скоротились в 1,1 рази і в 2023 р. становили 12027 млн. грн. [8].

Ризикові страховики у 2023 році були операційно прибутковими: їхній прибуток становив 1,9 млрд. грн, що забезпечило рентабельність капіталу на рівні 10%. Це майже в півтора рази нижче, ніж у 2022 році, але вдвічі вище, ніж у 2021 році. Страховики життя завершили рік з прибутком 500 млн. грн

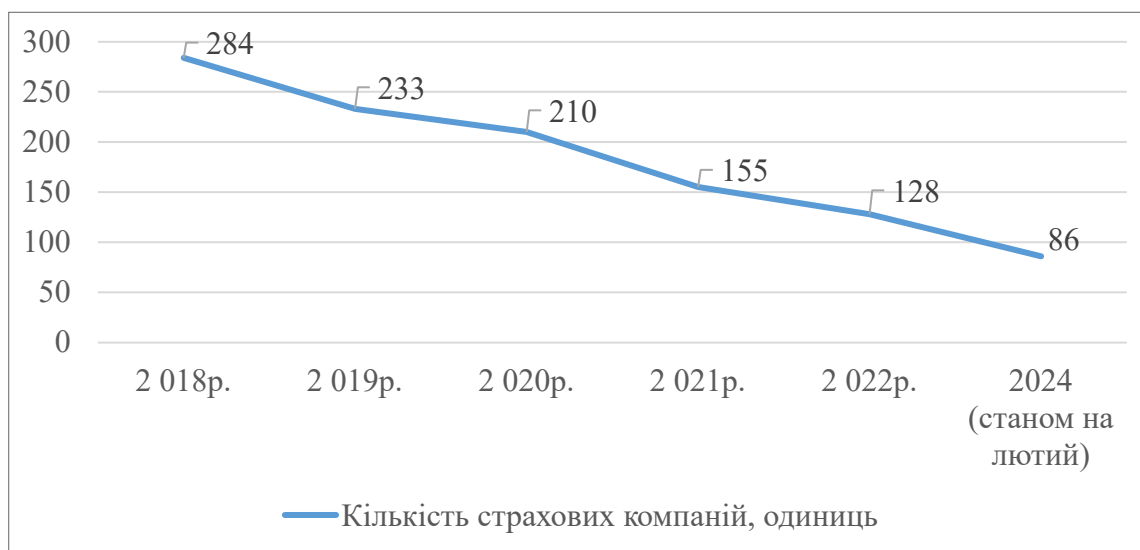

Рис. 1. Динаміка кількості страховиків в Україні
Джерело: побудовано на основі даних [8]

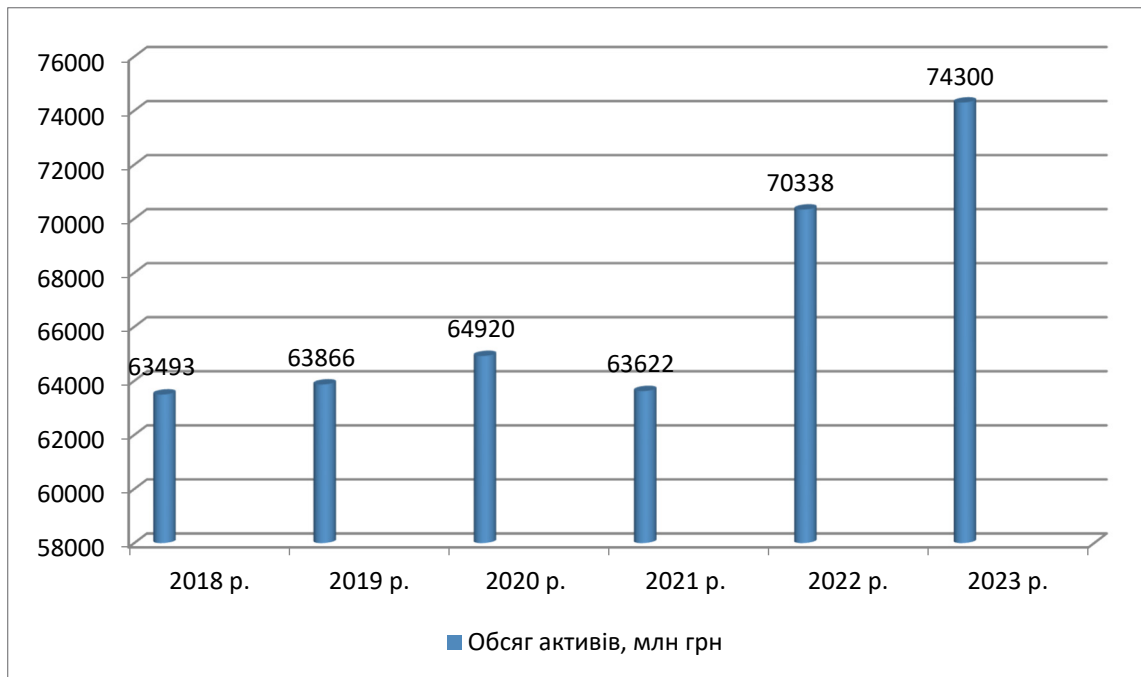

Рис. 2. Динаміка обсягів активів страховиків в Україні

Джерело: побудовано на основі [10]

завдяки інвестиційному доходу. Найпопулярнішими видами страхування залишаються: КАСКО, ОСАЦВ, добровільне медичне страхування, Зелена карта та накопичувальне страхування життя. Виплати за основними видами страхування майже не змінилися. Авто- (КАСКО, ОСЦПВ і «Зелена картка») та особисте страхування (медичне, життя) надалі формують близько 80% премій та 90% виплат [10].

Обсяг активів ризикових страховиків у IV кварталі залишився незмінним, а за весь 2023 рік зріс лише на 1%. Активи страховиків життя зросли на 4% за квартал і на 17% упродовж року. Валові премії з ризикового страхування упродовж останнього кварталу 2023 року зменшилися порівняно з III кварталом на 2%, однак зросли на 17% порівняно з показниками відповідного кварталу рік тому. Премії зі страхування життя значно зросли як за квартал, так і протягом року: на 22% та 19% відповідно. Лідерство за обсягом страхових премій серед інших ризикових видів зберегли автомобільні види страхування (КАСКО, ОСЦПВ, «Зелена картка»). На 40% за рік зросли валові премії зі страхування майна та вогневих ризиків, водночас цей продукт досі не відновився після падіння у 2022 році. Ризикові страховики у 2023 році були операційно прибутковими: їхній прибуток становив 1,9 млрд. грн, що забезпечило рентабельність капіталу на рівні 10%. Це майже в півтора рази нижче, ніж у 2022 році, але вдвічі вище, ніж у 2021 році. Страховики життя завершили рік з прибутком 0,5 млрд. грн завдяки інвестиційному доходу, рентабельність капіталу становить 19%. Кількість страховиків — порушників нормативів наприкінці 2023 року знизилася до 5

компаній, однак їх частка в активах страховиків зросла до 8% [11].

Збереження високої частки премій страхових компаній у структурі доданої вартості фінансового сектору визначається довірою до фінансових посередників, відновлення якої є вагомим завданням страховиків.

Однією з умов відновлення довіри до страхового ринку є дотримання страховиками нормативів фінансової стійкості та платоспроможності як запоруки виконання своїх зобов'язань перед споживачами страхових послуг [12, с. 229].

Оцінюючи рейтинг показників страховиків України (за 12 місяців 2023 року) можна зробити висновки, що за страховими виплатами, чистими преміями, страховими резервами, активами, власним капіталом та фінансовим результатом в ТОП-10 входять такі страхові компанії як: УСГ, АРХ, УНІКА, ТАС СГ, ІНГО, Арсенал страхування, ВУСО, РЗУ Україна, Universalna, Княжа. Серед страхових компаній лідирує 1 місце в рейтингу за більшістю показників (чистими преміями, страховими резервами, активами, власним капіталом) та 2 місце за страховими виплатами та фінансовим результатом займає страхова компанія АРХ. Проте за рівнем виплат до рейтингу ТОП-10 аналізованих страхових компаній України входять лише УСГ, УНІКА, Арсенал страхування. Рівень виплат в ТОП-10 страхових компаній коливається від 31,83% (КНЯЖА) до 50,33% (УСГ) (таблиця 1).

На перспективу діяльність страховиків має бути спрямована на забезпечення фінансової спроможності та створення надійного іміджу установи серед

Таблиця 1

Місце в рейтингу страхових компаній України за показниками діяльності (за 12 місяців 2023 року)

Страховики	Страхові виплати		Чисті премії		Рівень виплат		Страхові резерви		Активи		Власний капітал		Фінансовий результат	
	Рей- тинг	Тис. грн.	Рей- тинг	Тис. грн	Рей- тинг	%	Рей- тинг	Тис. грн	Рей- тинг	Тис. грн	Рей- тинг	Тис. грн	Рей- тинг	Тис. грн
УСГ	1	1477781,2	7	2035971	2	50,33	3	2066907	5	2729473	9	597576	в.д.	в.д.
ARX	2	1384577,3	1	3592976	17	37,50	1	2917653	1	5646559	1	2080247	2	388098
УНІКА	3	1377655,7	3	3036878	9	42,87	5	1861956	3	3839799	2	1689098	1	427513
ТАС СГ	4	1341251,9	2	3401780	14	37,89	2	2632386	2	3908101	5	904876	8	76178
ІНГО	5	1136502,0	5	2196264	10	42,49	4	1952938	4	3678012	3	1191108	3	232540
АРСЕНАЛ СТРАХУ- ВАННЯ	6	979183,0	6	2184584	9	42,16	7	1466313	8	2455475	7	712891	5	132407
БУСО	7	972699,8	4	2473141	18	36,33	10	1004967	9	1748129	8	634114	13	44048
PZU УКРАЇНА	8	701413,1	9	1815815	16	37,53	6	1518236	6	2718266	4	968114	12	46489
UNIVERSALNA	9	700220,0	8	1890978	21	34,92	14	599947	11	1471317	6	755312	4	136378
КНЯЖА	10	634158,8	11	1294093	27	31,83	8	1465235	7	2688404	12	467792	9	71719
Оранта	11	523799,2	10	1498656	23	34,33	9	1030695	10	1651171	10	522876	7	82423

Джерело: сформовано на основі [13]

споживачів страхових послуг, враховуючи ризики діяльності в умовах реалій сьогодення.

В період воєнного стану страховики стикаються із значними проблемами у своїй діяльності: неможливістю працювати в регіонах активних бойових дій, погіршенням платоспроможності клієнтів, відчутним звуженням сегменту страхування життя, уповільнення темпів нарощення обсягів страхових капіталів, страхових резервів та зниженням їх фінансової стійкості.

Проблемними є «питання переміщення персоналу та організації роботи віддалено, розірвання договорів або відтермінування платежів. Ці фактори негативно вплинули на стан страхового ринку загалом, спричинивши зменшення кількості надходжень премій, руйнування об'єктів нерухомості та ускладнення виїзду на місця страхових випадків, особливо у контексті активних бойових дій. Проте досвід, набутий під час пандемії COVID-19, дозволив швидко перейти до режиму онлайн та використати рекомендації Національного банку України щодо спрощення процедур врегулювання страхових випадків. Це дало можливість налагодити діяльність і продовжувати працювати в надскладних умовах воєнного стану» [10].

Вважаємо, що розвиток страхового ринку в Україні та підвищення довіри населення до страховиків залежить від політики, способів та регуляторних важелів держави щодо підтримки сфери страхових послуг.

Діяльність фінансових установ в умовах воєнного стану вимагає з боку Національного банку України контролю за дотриманням страховиками вимог належного та своєчасного розкриття інформації про фінансовий стан, обов'язкових фінансових нормативів, а також належним виконанням страховиками зобов'язань за укладеними договорами страхування. Останніми роками страховики знаходяться в періоді підготовки до змін, пов'язаних із забезпеченням платоспроможності, стійкості, конкурентоспроможності ринку та належного захисту прав споживачів страхових послуг.

Зміни на страховому ринку торкнуться законодавства щодо імплементації провідних директив Європейського Союзу. Нині запроваджено Національним банком України: прозорі структури власності страховиків та фінансової спроможності їхніх власників, посилено вимоги до активів страховиків, здійснено перехід страховиків на новий стандарт обліку страхових контрактів, що сприятиме якісному відображенню ними результатів діяльності у фінансовій звітності.

Функціонування страховиків у складних реаліях сьогодення вимагає ініціативності у запровадженні новітніх страхових продуктів актуальних до вимог часу. Вони мають бути своєчасними та цікавими потенційним споживачам, а запропоновані тарифи — економічно обґрунтованими та прийнятними для споживачів страхових послуг. Враховуючи сучасні виклики, пов'язані із воєнним станом в Україні, страховики можуть зацікавлювати програмами страхування, що покривають військові ризики: страхування житла; страхування дітей від нещасних випадків, зокрема, внаслідок війни; страхування медиків, волонтерів, водіїв, журналістів та представників загонів добровільної територіальної оборони тощо.

На страховому ринку залишаться ті компанії, які швидко адаптуються до нових викликів в економічному середовищі і врахують власні інтереси, інтереси клієнтів та вимоги реалій сьогодення на страхового ринку.

Відновлення страхової діяльності в післявоєнний період вбачається через такі заходи [10]: зменшення податкового тягаря на страхові компанії шляхом ініціативи щодо скасування подвійного оподаткування у сфері страхування; впровадження можливості пільгового кредитування та розстрочки з оплати страхових внесків, а також перегляд цінової політики шляхом зниження платоспроможного попиту.

Висновки і перспективи подальших досліджень. Отже, страховий ринок є невід'ємною складовою формування ринкової інфраструктури та фінансового захисту економічних суб'єктів, а ефективна діяльність окремих страховиків є основою економічного розвитку фінансового сектора в цілому. Повномасштабне вторгнення ускладнило умови роботи страховиків, зокрема через погіршення фінансового стану споживачів страхових послуг. Подальша діяльність страховиків залежатиме від ефективного використання власних коштів, зростання обсягу зібраних страхових премій за рахунок підвищення довіри населення до таких установ. Фінансова спроможність страховика є основою довіри та дієвого захисту економічних суб'єктів від потенційних ризиків і загроз, що виникають, зокрема і в період воєнного стану. Лише фінансово стійкі та ініціативні на запровадження новітніх страхових продуктів компанії зможуть успішно здійснювати страхову діяльність, бути спроможними забезпечити виконання своїх зобов'язань перед споживачами страхових послуг.

Література

1. Ситник Н. С., Кунинець Я. В. Роль страхування у забезпеченні фінансової безпеки держави в умовах пандемії COVID-19. *Держава та регіони*. 2021. № 3(120). С. 122–127.
2. Базилевич В. Д., Базилевич К. С. Страхова справа: Монографія. 6-те вид. К. : Знання, 2008. 351 с. URL: http://www.library.univ.kiev.ua/ukr/host/10.23.10.100/db/ftp/elib/economics_f/bazylevych_strahova_2008.pdf (дата звернення: 01.08.2024).

3. Журавка О. С., Кожушко І. О., Рябушка Л. Б. Процес управління страховим портфелем страхової компанії. *Проблеми сучасних трансформацій*. Серія: економіка та управління. 2023. № 9. doi: <https://doi.org/10.54929/2786-5738-2023-9-08-02>.
4. Клапків Ю. М., Свірський В. С., Фігурка М. В. До питання теоретичних основ ринку страхових послуг. *Огляд економіки та управління транспортом*. 2021. URL: <http://pte.diit.edu.ua/article/view/243654/242110> (дата звернення: 01.08.2024).
5. Страхування : підручник / Керівник авт. колективу і наук. ред. С.С. Осадець. Вид. 2-ге, перероб. і доп. К. : КНЕУ, 2002. 599 с.
6. Про страхування : Закон України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/85/96-%D0%B2%D1%80#Text> (дата звернення: 04.12.2022).
7. Абдуллаева А. С., Поплавська С. М. Шляхи підвищення ефективності діяльності страхових компаній на ринку страхових послуг України. *Економіка та суспільство*. 2022. Вип. 39. URL: <https://economyandsociety.in.ua/index.php/journal/issue/view/39> (дата звернення: 01.08.2024).
8. Статистика страхового ринку України. *Forinsurer*. URL: <https://forinsurer.com/stat> (дата звернення: 28.06.2024).
9. Огляд небанківського фінансового сектора. Травень 2022 р. *Forinsurer*. URL: <https://forinsurer.com/files/file00726.pdf> (дата звернення: 21.11.2022).
10. Огляд небанківського фінансового сектора. Серпень 2023 р. *Forinsurer*. URL: <https://forinsurer.com/files/file00742.pdf> (дата звернення: 28.06.2024).
11. Огляд небанківського фінансового сектору за IV квартал. *Національний банк України*. URL: <https://bank.gov.ua/ua/news/all/obsyagi-poslug-strahovikiv-jittya-ta-kredituvannya-finkompaniyami-zrostali-oglyad-nebankivskogo-finansovogo-sektoru-za-iv-kvartal> (дата звернення: 17.07.2024).
12. Рудь І. Ю., Мальцева А. С. Аналіз та оцінка фінансового стану страхової компанії. *Інфраструктура ринку*. 2021. Вип. 54. С. 229–233.
13. Рейтинг страхових компаній України. URL: <https://forinsurer.com/ratings/nonlife> (дата звернення: 28.06.2024).
14. Житар М. О. Тенденції розвитку страхового ринку України в умовах воєнного стану. *Економіка та суспільство*. 2024. Вип. 61. URL: <https://economyandsociety.in.ua/index.php/journal/article/view/3733/3655> (дата звернення: 17.07.2024).

References

1. Sytnyk, N.S., & Kunynets, Ya.V. (2021). Rol strahuvania u zabezpecheni finansovoi bezpeky derzhavy v umovah pandemii COVID-19 [The role of insurance in securing financial security is kept in the minds of the COVID-19 pandemic]. *Derzhava ta regiony*, 3 (120), 122–127 [in Ukrainian].
2. Bazylevych, V.D., & Bazylevych, K.S. (2008). Strahova sprava: monografiya. 6-te vydania. K.: Znania. Retrieved from http://www.library.univ.kiev.ua/ukr/host/10.23.10.100/db/ftp/elib/economics_f/bazylevych_strahova_2008.pdf [in Ukrainian].
3. Zhuravka, O.S., Kozhuchko, I.O., & Ryabushka, L.B. (2023). Protsees upravlinia strahobym portfelem strahovoi kompanii. [The process of managing the insurance portfolio of an insurance company]. *Problemy suchasnyh transformacii. Seriya: ekonomika ta upravlinia*, 9. doi: <https://doi.org/10.54929/2786-5738-2023-9-08-02> [in Ukrainian].
4. Klavkiv, Yu. M., Svirskiy, V. S., Figurka, M. V. (2021). Do putania teoretychnyh osnov rynku strahovyh poslug [To the issues of theoretical foundations of the market of insurance services]. *Oglyad ekonomiky ta upravlinia transportom*. Retrieved from <http://pte.diit.edu.ua/article/view/243654/242110> [in Ukrainian].
5. Osadets, S.S. (2002). Strahuvania: pidruchnyk. Vudania 2, pereroblene i dopovn. K.: KNEU [in Ukrainian].
6. Pro strahuvania: Zakon Ukrainy. Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/85/96-%D0%B2%D1%80#Text> [in Ukrainian].
7. Abdulayeva, A. Ye., & Poplavskaya, S. M. (2022). Shlyahy pidvyshchennia efektyvnosti diyalnosti strahovyh kompaniy na rynku strahovyh poslug Ukrainy [Ways to improve the efficiency of insurance companies in the insurance market of Ukraine]. *Ekonomika ta suspilstvo*, 39. Retrieved from <https://economyandsociety.in.ua/index.php/journal/issue/view/39> [in Ukrainian].
8. Statystyka strahovoho rynku Ukrainy. *Forinsurer*. Retrieved from <https://forinsurer.com/stat> [in Ukrainian].
9. Oglyad nebankivskoho finansovoho sektora. Traven 2022. *Forinsurer*. Retrieved from <https://forinsurer.com/files/file00726.pdf> [in Ukrainian].
10. Oglyad nebankivskoho finansovoho sektora. Serpen 2023. *Forinsurer*. Retrieved from <https://forinsurer.com/ratings/nonlife> [in Ukrainian].
11. Oglyad nebankivskoho finansovoho sektora za IV kvartal. *National Bank of Ukraine*. <https://bank.gov.ua/ua/news/all/obsyagi-poslug-strahovikiv-jittya-ta-kredituvannya-finkompaniyami-zrostali-oglyad-nebankivskogo-finansovogo-sektoru-za-iv-kvartal> [in Ukrainian].
12. Rud, I. Yu., & Malceva, A.S. (2021). Analiz ta ocinka finansovoho stanu strahovoi kompanii [Analysis and evaluation of the financial camp of insurance companies]. *Infrastruktura rynku*, 54, 229–233 [in Ukrainian].
13. Reityng strahovyh kompanii Ukrainy. Retrieved from <https://forinsurer.com/ratings/nonlife> [in Ukrainian].
14. Zhytar, M. O. (2024). Tendencii rozvytku strahovoho rynku Ukrainy v umovah voyenoho stanu [Trends in the development of the insurance market of Ukraine under martial law]. *Ekonomika ta suspilstvo*, 61. Retrieved from <https://economyandsociety.in.ua/index.php/journal/article/view/3733/3655> [in Ukrainian].